

קטר ורצועת עזה: "הפתרון" שהפך לבעיה

יואל גוז'נסקי ואילן זלאיט | 21 בנובמבר, 2023 | גיליון 1790

אחד האתגרים העומדים בפני ישראל בבואה לגבש את האסטרטגיה המנחה הן את המלחמה ויותר מכך - את ראייתה את היום שאחריה, הוא המדיניות מול קטר. בעוד הקשר בין קטר לחמאס פוגע באינטרסים ישראליים מהותיים, בה בעת קטר, באמצעות קשריה עם חמאס, משרתת אינטרסים אחרים של ישראל ויתכן שיהיה לה תפקיד בסיום המלחמה ובמנגנון שיקום הרצועה. על ישראל לבחון את מכלול קשריה עם קטר ולבנות מולה מנופי לחץ אפקטיביים, ישירים ועקיפים. כך או כך, הדילמה הקטרית תלווה את ישראל גם לאחר המלחמה.

אחד האתגרים העומדים בפני ישראל בבואה לגבש את האסטרטגיה במלחמה הנוכחית ובוודאי ביום שלאחר המלחמה, הוא המדיניות שעליה לאמץ מול קטר, מעורבותה ברצועת עזה וקשריה עם חמאס. האמירות המפרצית הקטנה והעשירה מממנת בכסות של סיוע אזרחי-הומניטרי את הפעילות של חמאס בעזה, מארחת בתחומה את הנהגת הארגון שמחוץ לרצועה וכן מעניקה לחמאס רשת ביטחון דיפלומטית - בין היתר באמצעות רשת "אל-ג'זירה" הפופולרית שבבעלותה, הנותנת לארגון סיוע תעמולתי יקר ערך. קטר מצידה זיהתה את ההזדמנות שב"אימוץ" חמאס כבר בעלייתו של הארגון לשלטון ברצועת עזה ב-2007: הקשר עם חמאס בעזה מקנה לה השפעה ומעמד במזרח התיכון ומעבר לו, וכן מחזק את המוניטין העממי של דוחה כפועלת למען הפלסטינים, בניגוד למשטרים הערביים שנששו אותם לטובת נורמליזציה עם ישראל.

ניתן לתמצת את הדילמה הקטרית המונחת בפני ישראל כך: בעוד הקשר בין קטר לחמאס פוגע באינטרסים ישראליים, בה בעת קטר, באמצעות קשר זה לחמאס, שירתה ומשרתת אינטרסים אחרים של ישראל. הסיוע הכספי שהעניקה קטר לחמאס קיבל את ברכת הדרך של ישראל, שהתמכרה לשקט המזויף שהוא קנה לה. בהתאם לגישתה הפרגמטית של קטר, הדוגלת בקשר עם כל הצדדים, עשרות מיליוני הדולרים הקטריים נכנסו לרצועה מדי חודש "בדלת הראשית": ישראל קיוותה שהמימון יתמרץ את חמאס לשמור על רגיעה ביטחונית, ינציח את הפיצול בין שלטון חמאס ברצועה לבין הרשות הפלסטינית בגדה המערבית ויאזן את השפעת איראן על חמאס. השליח הקטרי לרצועה, מוחמד אל-עמאדי היה מבחינת ישראל ערוץ נוח להעברת מסרים לחמאס. בעוד שאר מדינות האזור הלכו והתרחקו מסוגית עזה לנוכח היעדר אופק לפתרון לאזור זה, הקטרים רכשו בלעדיות על יכולת התיווך מול חמאס. גם מצרים,

שעד לפני מספר שנים ניסתה לאזן את ההשפעה הקטרית על חמאס, השלימה עם מעמדה של דוחה ברצועה ותפייסה עימה.

מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר שינתה את התמונה במידה רבה מבחינת ישראל. הגם שלא ברור האם קטר הייתה מודעת מראש לכוונת התקיפה, היא הראתה כי מעורבותה של הנסיכות בעזה לא תרמה לביטחון ישראל, אלא להיפך. יתרה מזאת, מטרתה המוצהרת של ישראל במלחמת "חרבות ברזל" שפרצה בעקבות המלחמה - למוטט את שלטון חמאס ברצועה - הציבה אותה בניגוד אינטרסים חד עם קטר, שלא תווטר בקלות על נכס אסטרטגי זה, שהשקיעה בו רבות.

על כן, אין זה מפתיע כי מאז מתקפת חמאס, נשמעות בישראל קריאות להכריז על קטר כאויב ולפעול נגדה. אך ישראל תתקשה לעשות זאת. החטופים הישראליים הנמצאים ברצועת עזה הפכו למעשה את ישראל "בת ערובה" של קטר. בידי קטר, כך לפחות מקווים בישראל, יכולת להשפיע על חמאס בסוגיה כאובה זו. שלא שלקטר יש שני אינטרסים מחד, ניסיון לעכב את הפעולה הצבאית ברצועה על מנת לנסות ולשמר את כוחו של חמאס ולזכות בנקודות בעיקר בארה"ב בשל פעולותיה בסוגיית החטופים. הזדקקותה של ישראל לקטר בהקשר זה באה לידי ביטוי, למשל, בנסיגתה מהכוונה להוציא מהחוק את שידורי "אל-ג'זירה" בשטחה.

בנוסף, לקטר יחסים הדוקים עם ארצות הברית. בשטחה ממוקם הבסיס הצבאי האמריקאי הגדול באזור, המאכלס את המפקדה האזורית של פיקוד המרכז האמריקאי. קשריה טובים במיוחד עם הממשל האמריקאי הנוכחי, אשר לו סייעה ביציאה מאפגניסטן ובתיווך מול איראן. על אף שמתקפת חמאס ציירה לזמן מה את קטר באור שלילי בזירה הבינלאומית, הנסיכות מיהרה לפצות על כך באמצעות פעילות בסוגיית השבויים ובקשריה עם איראן וחזבאללה על מנת למנוע התלקחות הזירה הלבנונית, וכך שימרה את דימויה כפועלת לכאורה לייצוב האזור.

נראה שקטר תישאר מרכזית בזירה גם לאחר סיום המלחמה נגד חמאס ובסיום המקווה של סוגיית החטופים המוחזקים ברצועה. לאף מדינה ערבית אחרת אין "תיאבון" למעורבות עמוקה ברצועה ולמילוי הוואקום שיווצר בה אם אכן יתמוטט שלטון חמאס, בעוד קטר בוודאי תרצה לשמר את השפעתה ברצועה ב"יום שאחרי", גם אם חמאס יאבד את בכורתו. הממשל האמריקאי, [לפי הדיווחים](#), מתקשה לגייס את מצרים, ירדן, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, לקחת חלק בניהול ושיקום הרצועה לתקופת מעבר - כל עוד ישראל שומרת על עמימות בקשר לעתיד הרצועה ומתנגדת לשובה של הרשות הפלסטינית אליה. בדומה למצב שנוצר לאחר מבצע "צוק איתן" ב-2014, גם הפעם קטר עשויה להיות, בין ישראל תחפוף בכך ובין שלא, כתובת בסוגיית שיקום הרצועה. אם כן, קיים מתח בין העניין הישראלי בהרחקת קטר מהרצועה, הגובר בימים אלה, לבין הצורך המתמשך לקדם מול חמאס ומול הרצועה יעדים מהותיים, בעת הלחימה ואחריה.

פגיעה אנושה בחמאס תעמיד את קטר עצמה בפני דילמה – האם לתמוך בשלטון אחר במקום חמאס ברצועה, למשל שלטון טכנוקרטי או כזה שיהיה מזוהה עם הרשות הפלסטינית? ניסיון

העבר מלמד שיש לכך סיכוי - הרכיב הפרגמטי במדיניות של קטר גדול יותר מהרכיב האידיאולוגי והאסטרטגיה שלה היא פרגמטית ואף אופורטוניסטית. שהרי, קטר רגישה למעמדה ולדימויה הבינלאומיים, וניתן לפגוע בהם ולהכתיים אותם על-ידי קשירתה של הנסיכות לפשעי חמאס. לכן, על ישראל לפעול, גם מול ארצות הברית, לכך שהימצאותם של אנשי חמאס בקטר תהפוך לנטל על דוחה.

בהינתן שמנוף הלחץ האפקטיבי ביותר על קטר הוא ארצות הברית, על ישראל להסתייע בממשל כדי ללחוץ על קטר לשנות את מדיניותה. אולם, לאור הנכסיות של קטר בעיני ארצות הברית יש להנמיך ציפיות גם לבי [ההבטחה של וושינגטון](#) כי סיכמה עם דוחה "לבחון מחדש" את יחסיה עם חמאס לאחר המלחמה. מכאן, ששינוי מדיניות ישראלית נגד קטר, ובוודאי נקיטת צעדים ישירים מולה - למשל, פגיעה בבכירי חמאס השוהים בנסיכות - עלולים להיתקל בהתנגדות אמריקאית, בוודאי בטווח הזמן הקצר.

יתר על כן, חיוני שישראל תגדיר לרצועת עזה מודל שליטה ברור ב"יום שאחרי", שימנע ואקום פוליטי מסוכן שיאפשר לקטר להיות מחדש המושיעה היחידה. מודל זה אמור להישען על שיתוף מדינות ערביות בשיקומה של רצועת עזה, בדגש על מצרים, ירדן, ערב הסעודית והאמירויות, וכן על הכפפת המנגנונים האזרחיים של הרצועה - גם אם באפן סמלי לרשות הפלסטינית - אלמנט חיוני להשגת שיתוף פעולה של מדינות אלו ותמיכה אמריקאית בהסדר זה. אחת האפשרויות היא לנסות ולכרוך זאת בהתנעה אמריקאית מחודשת של תהליך הנורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית.

הגם שערב הסעודית אינה מגלה התלהבות ליטול אחריות כלשהיא למתרחש ברצועה, הממשל האמריקאי יוכל להציע לה תמורות כחלק מהסכם נורמליזציה עם ישראל, שיסייע לשכנע אותה לגלות נכונות למעורבות רבת משמעות. בה בעת, לישראל אינטרס ברור כי קטר תמשיך ואף תגביר את תמיכתה הכלכלית במצרים, שאמור להיות לה תפקיד מרכזי ב"יום שאחרי" בשל קרבתה לרצועה והיכרותה עם האזור, כמו גם קשריה לחמאס ושליטתה במעבר רפיח. קטר יכולה גם להשתלב בכוח משימה ערבי-בינלאומי, שתהיה לו אחריות זמנית על רצועת עזה, אם כי לא להובילו.

בכל מקרה, על ישראל להתנות את השתלבותה של קטר בעזה שלאחר המלחמה בשינוי מדיניותה כלפי חמאס. בהינתן גישתה הפרגמטית של קטר ורצונה לשמר את השפעתה בסוגיה הפלסטינית תרחיש זה עשוי להיות אפשרי, אם אכן תצליח ישראל להפוך את הברית בין הקטרים לחמאס לנטל דיפלומטי עליהם ולבנות כוח נגדי ומתחרה להשפעתם ברצועת עזה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט